

УДК 54:94(477)

О.І. МАТКОВСЬКИЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка

79005, м. Львів, вул. Грушевського, 4

E-mail: mineral@franko.lviv.ua

40 років УКРАЇНСЬКОМУ МІНЕРАЛОГІЧНОМУ ТОВАРИСТВУ

У 2010 р. виповнилося 40 років власне Українському мінералогічному товариству (УМТ). Як самостійна структурна одиниця воно було сформовано у травні 1970 р. на першому з'їзді УМТ у Києві за ініціативою академіка Є.К. Лазаренка на базі Українського відділення (УВ) Всесоюзного (нині Всеросійського) мінералогічного товариства (ВМТ). Самостійності УМТ передували існування спочатку Київського відділення ВМТ, яке було створено в березні 1954 р. при Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка (голова Ради — проф. І.Д. Седлецький). У 1957 р. на прохання членів товариства воно було перейменовано на Українське відділення ВМТ, головою якого стали спочатку член-кор. АН УРСР С.П. Родіонов, а з 1961 р. акад. АН УРСР О.С. Поваренних.

У 1970-х роках УВ було найбільшим за чисельністю відділенням ВМТ. Крім Ради УВ у Києві активно працювали численні відділення й осередки у різних наукових, навчальних та виробничих геологічних і гірничорудних центрах України — Алчевську, Артемівську, Володарськ-Волинському, Дніпропетровську, Донецьку, Кривому Розі, Львові, Одесі, Сімферополі, Харкові та ін. Тому було запропоновано перетворити Українське відділення ВМТ в Українське мінералогічне товариство при Відділенні наук про Землю і Космос АН УРСР. Згідно з першим статутом, затвердженим Бюро Президії АН України 6 лютого 1973 р., УМТ підпорядковувалося Відділенню наук про Землю АН України і було складовою частиною Всесоюзного мінералогічного товариства. Такий статус УМТ мало до вересня 1991 р. На п'ятому з'їзді УМТ (10—12 вересня 1991 р.) був ухвалений новий Статут, згідно з яким Українське мінералогічне товариство є незалежною і добровільною науково-громадською творчою організацією громадян України, які ведуть теоретичну або практичну роботу в галузі мінералогії.

Найвищим органом УМТ є з'їзд, очолює товариство президент. За 40 років відбулося сім з'їздів: I — 1970 р.,

II — 1975 р., III — 1980 р. (всі у Києві), IV — 1985 р. (м. Кривий Ріг), V — 1991 р., VI — 2001 р., VII — 2006 р. (усі три в Києві). На з'їздах заслуховують і обговорюють звіти про діяльність УМТ, наукові доповіді з різних проблем мінералогії, обирають президента, Раду і Ревізійну комісію товариства. Першим президентом було обрано акад. АН УРСР Є.К. Лазаренка (1970—1979). У наступні роки УМТ очолювали: д-р геол.-мінерал. наук О.Л. Литвин (у 1979—1980 рр. виконував обов'язки президента), чл.-кор. АН УРСР Ю.П. Мельник (1980—1991), проф. В.І. Павлишин (1991—2001), проф. В.М. Квасниця (з жовтня 2001 р.). Ученими секретарями товариства були: В.І. Павлишин (1970—1975), Ю.А. Галабурда (1975—1980), С.О. Галій (1980—1985), В.В. Радчук (1985—1986), Б.Г. Шабалін (1986—1991), В.М. Крочук (1991—1997), Ю.А. Галабурда (1997—2001), Т.Я. Кутузова (2001—2006), Д.С. Черниш (з жовтня 2006 р.).

УМТ здійснює різноманітні форми діяльності: майже щорічно скликає наукові сесії з актуальних питань мінералогії взагалі і мінералогії України зокрема, організовує дискусії і цикли лекцій, видає наукові праці тощо. Під егідою або за участю УМТ проводяться міжнародні, всеукраїнські або тематичні конференції, семінари, увіковічнюється пам'ять багатьох визначних мінералогів.

Зокрема, разом з геологічними організаціями, науковими установами та вищими навчальними закладами проведено наукові форуми на теми: “Мінералогія Донецького басейну” (Комунарськ, 1971); “Мінералогія залізорудних родовищ докембрію” (Кривий Ріг, 1973); “Типоморфізм кварцу” (Володарськ-Волинський, 1979); “Роль мінералогічних досліджень в пошуках нафтових і газових родовищ” (Івано-Франківськ, 1976); “Мінералогічні критерії пошуків рідкісних і кольорових металів” (Дніпрорудний, 1977); “Основні поняття мінералогії” (Керч, 1978); “Проблеми регіональної мінералогії” (Львів—Мукачеве, 1982); “100 років від дня народження академіка О.Є. Ферсмана” (Сімферополь, 1983); “Мінералогічна кристалографія та її застосування у практиці геологорозвідувальних робіт” (Одеса, 1984); “Циркон” (Одеса, 1987); “Проблеми біомінералогії (до 125-річчя від дня народження В.І. Вернадського)” (Луцьк—Шацьк, 1988); “Проблеми екологічної мінералогії” (Львів—Берегове, 1989); “80-річчя від дня народження академіка Є.К. Лазаренка” (Львів, 1992); “Мінералогія і мінералогічні музеї у XXI столітті” (Львів, 2002); “Техногенні мінерали та родовища” (Донецьк, 2003); “Мінералогія: історія, теорія і практика” (Львів—Шацьк, 2004); “Геологічна освіта та наука в XXI столітті. Проблеми викладання геологічних дисциплін” (Київ, 2004), “Прикладна мінералогія” (Кривий Ріг, 2007); “Біомінералогія — 2008” (Луцьк); “Мінералогія і мінералогія Карпатського регіону” (Львів—Мукачеве, 2009); “Стан і перспективи сучасної геологічної освіти та науки” (Львів, 2010). Матеріали цих форумів, як і з'їздів товариства, опубліковані окремими виданнями або на сторінках періодичних мінералогічних видань.

УМТ бере активну участь у різноманітних міжнародних геологічних організаціях. Зокрема, 1993 р. воно увійшло до складу Європейського мінералогічного союзу, а в 1994 р. стало членом Міжнародної мінералогічної асоціації, активно співпрацює з Карпато-Балканською геологічною асоціацією (КБГА) Міжнародного геологічного конгресу. За активної участі УМТ організовано та проведено першу виставку “Мінерали України” на XV Міжнародній виставці-ярмарку в Угорщині (Мішкольд, 1997). Разом з Австрійським мінералогічним товариством, Угорським та Словацьким геологічними товариствами, мінералогічними товариствами Польщі та Румунії, Постійною комісією мінералогії Карпато-Балканської геологічної асоціації УМТ було співорганізатором між-

народних наукових конференцій “Мінералогічні науки в Карпатах” (Мішкольц, Угорщина, 2003, 2006).

Наприкінці минулого століття започатковано “Лазаренківські читання”: перше було присвячено проблемам регіональної мінералогії (Львів, 1997), друге — проблемам генетичної мінералогії (Львів, 1999), третє — акцесорним мінералам (Одеса, 2000), четверте — “Людина і камінь” (Київ, 2005), п’яте — мінералогічній кристалографії (Львів, 2007), шосте — сучасному стану мінералогії в Україні (Київ, 2010).

Надзвичайно важливим є створення друкованого органу УМТ — періодичного журналу “Записки Українського мінералогічного товариства”, який видається з 2004 р. У цьому велика заслуга нинішнього президента і головного редактора журналу *В.М. Квасниці*. На цей час вийшло 7 томів журналу. В першому його томі в інформації від редколегії зазначено: “Записки Українського мінералогічного товариства” — нове періодичне видання, покликане сприяти розвитку мінералогічної науки та освіти, мінерально-сировинної бази й ефективного функціонуванню мінерально-сировинного комплексу України.

У журналі публікуються оригінальні статті і нариси, присвячені проблемам теоретичної і прикладної мінералогії, мінералогічної кристалографії, кристалохімії та фізики мінералів, типоморфізму й генезису мінералів, регіональної і космічної мінералогії, біомінералогії тощо; друкуються огляди актуальних проблем науки, інформація про нові прилади та методи дослідження мінералів, хроніка наукового життя і науково-організаційної діяльності УМТ, втрати науки, ювілеї, рецензії. Дуже важливим є відновлення публікації бібліографії “Література з мінералогії України” (автор *Ю.А. Галабурда*), яка була започаткована у другій половині ХХ ст. Є.К. Лазаренком на сторінках “Мінералогічного збірника”, а також інформації про нові монографічні видання.

Заслугує великої похвали ініціатива керівництва УМТ щодо видання разом з іншими науковими і виробничими організаціями щорічних календарів з демонстрацією найважливіших і найцікавіших мінералів Волині, серед них: “Самородна мідь України” (2004), “Діаманти України” (2005), “Самородне золото України” (2006), “Самородні метали Західної Волині” (2007), “Бурштин України” (2008), “Берил і топаз Волині” (2009), “Коштовне каміння Українського Полісся” (2010), “Мінерали Українських Карпат” (2011).

Результатом співпраці УМТ з Українським державним підприємством поштового зв’язку “Укрпошта” стало створення двох блоків марок “Мінерали України”. На першому блоці, який побачив світ наприкінці 2009 р., зображені кристали берилу і топазу Волині, кристал самородної сірки (Прикарпаття), кристал мармароського діаманту (Карпати), агрегат тигрового ока (Криворіжжя) і друза кристалів α -керченіту (Крим); на другому, який з’явився у продажу наприкінці 2010 р., — карпатит (Закарпаття), родоніт (Карпати), сингеніт (калушит) (Прикарпаття), бурштин і агат (Волинь) та лабрадор (Черкащина).

Наприкінці 2002 р. на честь 90-річчя від дня народження видатного мінералога Є.К. Лазаренка УМТ заснувало премію імені академіка Євгена Лазаренка для молодих учених і студентів вищих навчальних закладів України. Кошти для цієї премії спонсорує донька Євгена Лазаренка — кандидат геолого-мінералогічних наук Євгенія Лазаренко, яка працює у Стенфордському університеті (США). Такої премії на цей час удостоєні: кандидат геологічних наук, доцент кафедри мінералогії і збагачення корисних копалин Криворізького технічного університету *Віталій Харитонов* за цикл робіт з вивчення мінерального і хімічного складу та техногенних властивостей скандієносних порід Першотравневого залізорудного родовища у Кривому Розі (2002); магістрант-

ка геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка *Оксана Цабан* (нині Цільмак) за роботу “Мінеральні парагенезиси та умови формування сульфідів заліза в рудах Бобрівського золоторудного родовища” (2003); кандидат геологічних наук, докторант Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України *Олександр Ємець* за цикл робіт з вивчення мінералогії, мінералого-хімічних та геологічних особливостей поліметалевих та мідних руд України (2004); молодший науковий співробітник геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка *Надія Словотенко* за цикл робіт з вивчення процесів і закономірностей формування флюорит-барит-кварцової мінералізації Березівського рудного поля Закарпаття (2007); кандидат геологічних наук, співробітник кафедри мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка *Уляна Борняк* за цикл робіт з проблем біомінералогії жовчевих камінців та з’ясування механізмів їхнього формування і дезінтеграції (2008); аспірантка кафедри теоретичної і прикладної мінералогії Криворізького технічного університету *Тетяна Нестеренко* за цикл робіт з вивчення мінерального складу, структури і текстури відходів металургійного виробництва (2008); асистентка кафедри геології і прикладної мінералогії Криворізького технічного університету *Світлана Карпенко* за цикл робіт з топомінералогії Ганнівського залізрудного родовища Криворізького басейну (2010).

За рекомендацією УМТ раз у два роки Спілкою геологів України присуджується медаль імені академіка Є.К. Лазаренка, яка була заснована ще у 1999 р. з ініціативи тоді президента УМТ *В.І. Павлишина*, і, згідно з положенням, вручається на наукових читаннях імені академіка Євгена Лазаренка або на з’їзді УМТ. Згідно з положенням, медаллю імені Є.К. Лазаренка нагороджують членів Спілки геологів України та Українського мінералогічного товариства за вагомий внесок у мінералогію та розвиток мінерально-сировинної бази України на засадах мінералогії, а також, як виняток, іноземних учених за особливі наукові досягнення в галузі мінералогії.

Перших срібних медалей були удостоєні у 2005 р. професори Київського та Львівського національних університетів *В.І. Павлишин* і *О.І. Матковський* за внесок у розвиток регіональної та генетичної мінералогії і голова департаменту Державної геологічної служби Міністерства екології і природних ресурсів України *Д.С. Гурський* за значний особистий внесок у розширення мінерально-сировинної бази України і сприяння розвитку мінералогічної практики. Одна медаль передана родині Є.К. Лазаренка на зберігання як сімейна реліквія. Удостоєні цієї медалі перша аспірантка Є.К. Лазаренка доцент *А.А. Ясинська* та нині завідувач відділу регіональної і генетичної мінералогії Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України доктор геологічних наук *Д.К. Возняк*.

На завершення огляду діяльності УМТ зазначимо, що необхідно створення при товаристві окремих мінералогічних комісій, подібно до таких, що існували у колишньому Всесоюзному та існують нині у Всеросійському мінералогічному товаристві. Особливо назрілою є потреба у наявності Комісії з мінералогічної номенклатури і термінології та нових мінералів. Можливо, доцільним є створення також комісій з історії мінералогії, техногенної мінералогії, космічної мінералогії.